

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΒΟΥΡΒΕΡΗ

Τακτικού καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας
Διευθυντοῦ τοῦ Φιλολογικοῦ Σπουδαστηρίου

ΙΑΡΥΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΟΝ

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Ἐπικαιρότης καὶ ἀθανασία. Ὅταν χρονικῶς ἀφιστάμεναι ἀφ' ἡμῶν ἐποχαὶ ἢ λαοὶ ἢ πρόσωπα τοῦ ἀπωτέρου παρελθόντος συσχετίζονται ἢ συνδέονται μὲ τὴν ἐποχὴν μας, ὅταν εἰδικώτερον γίνεται συσχέτισις τῶν καιρῶν μας μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρχαιότητα, εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὰ χεῖλη πολλῶν συγχρόνων ἔρχονται ἀπορήματα, ὡς τὰ ἀκόλουθα :

Ποίαν σχέσιν εἶναι δυνατὸν καὶ νοητὸν νὰ ἔχη μὲ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότης, μία ἱστορικὴ ἐποχή, ἀπέχουσα τρεῖς ἢ δύο χιλιετηρίδας ἀπὸ τὴν ἐποχὴν μας ;

Τίνας δεσμοὺς ἡμπορεῖ νὰ ἔχη ὁ εἰκοστὸς αἰὼν μας μὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὅμηρου ἢ τοῦ Σόλωνος ἢ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Φειδίου ἢ τοὺς χρόνους τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ;

Τὰ αὐτὰ ἐρωτήματα ὑπὸ ἀπλοῦικωτέραν μορφήν συναντῶμεν καὶ εἰς τὰς γνωστὰς διαμαρτυρίας καλῶν τινῶν καὶ πρακτικῶν ἀνθρώπων ἐναντίον τοῦ γυμνασίου ὡς τύπου σχολείου. Τί χρειάζονται, λέγουν, σήμερον τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά καὶ τὰ Λατινικά, ὅλα αὐτὰ τὰ παλαιὰ πράγματα, τὰ ξένα καὶ ἀσχετα πρὸς τὴν ἐποχὴν μας, ἡ ὁποία ἔχει τὰς ἰδικὰς τῆς ἀνάγκας, τὰ ἰδικὰ τῆς προβλήματα, τὴν ἰδικὴν τῆς χωριστῆν ψυχροσύνησιν ;

Εἰς τὰ πρόχειρα αὐτὰ καὶ συνήθη ἐρωτήματα εἶναι δυνατὸν νὰ δοθοῦν ἀμέσως καὶ προχείρως αἱ ἐξῆς ἀπαντήσεις : Πρῶτον καὶ κατ' ἀρχήν, ὅτι οὐδεμία ἐποχή καὶ οὐδεὶς λαὸς ζοῦν κατ' ἰδίαν, ἐντελῶς ἀπομονωμένοι καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπὸ ἄλλων ἐποχῶν καὶ ἄλλων λαῶν. Δεύτερον, ὅτι ὁ Ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς εἶναι ἡ πρώτη, ἡ ριζικὴ καὶ θεμελιώδης φάσις τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ μας καί, ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ ὁμολογεῖται ὡς τὸ ἥμισυ τοῦ παντός, φυσικὸν εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀρχικὴ αὕτη φάσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ προσδιορίξῃ σημαντικὰ ὁλόκληρον τὴν μετέπειτα ἱστορικὴν ζωὴν μας' καὶ

ὄχι μόνον τὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν ὅλων τῶν μεταγενεστέρων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος λαῶν, τῶν Ῥωμαίων πρῶτον καὶ ἔπειτα τῶν λαῶν τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας Εὐρώπης καὶ τοῦ νεωτέρου ἐν γένει κόσμου, τοῦ ὁποίου ὁ πολιτισμὸς εἶναι βαθύτατα ριζωμένος εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος¹. Θὰ ἠδύνατο ἀκόμη νὰ προσθήσῃ τις, ὅτι ἡ Ἀρχαία Ἑλλάς, ὅσον καὶ ἂν ἀπέχη τριάκοντα καὶ πλέον αἰῶνας ἀπὸ τὴν ἐποχὴν μας, ὅμως εἶναι διαρκῶς μαζί μας, διαρκῶς παρούσα. Ὅχι διότι ἀνὰ πᾶν βῆμά μας συναντῶμεν αὐτούσια τὰ ἔργα τῆς τέχνης της καὶ τὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀναπαριστῶνται ὑπὸ ποικίλας ἀπομιμήσεις εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὄχι διότι εἰς ὅλα τὰ θέατρα τοῦ κόσμου ἐξακολουθοῦν νὰ διδάσκωνται ἀπὸ σκηνῆς ἀρχαῖα δράματα, συγκινοῦντα τοὺς συγχρόνους, καθ' ὃν τρόπον συνεκίνουν τοὺς Ἀρχαίους, ἀλλὰ κυρίως, διότι ἀρχαί, ἰδέαι καὶ ἀξίαι, κοσμοθεωρία καὶ βιοθεωρία τῶν Ἑλλήνων ἔχουν καὶ σήμερον τὴν ἰσχὺν τῆς χθὲς καὶ τῆς ἐποχῆς των. Οἱ πολιτικοὶ λ.χ. τῶν νεωτέρων λαῶν, διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν πολιτικὴν των, δὲν ρίπτουν νέα, ἰδικὰ των συνθήματα, ἀλλὰ προβάλλουν τὰ ἴδια, τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ συνθήματα καὶ κηρύγματα. Ὅλοι λέγουν : ἀγωνιζόμεθα διὰ τὸν Ἄνθρωπον ! Δι' αὐτὸν ἐπολεμήσαμεν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν θέλομεν νὰ προστατεύσωμεν ! Τὸν Ἄνθρωπον θέλομεν προσωπικότητα καὶ ὄχι ἀγέλην ἢ μάζαν ! Σκοπὸς μας εἶναι νὰ διατηρήσωμεν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τοὺς θεσμοὺς τοῦ ἐλευθέρου κόσμου, τὴν κοινοβουλευτικὴν, ἀντιπροσωπευτικὴν δημοκρατίαν.

Ἀλλὰ ταῦτα πάντα : μορφὴ τοῦ Ἀνθρώπου, ἀνθρωπινὴ ἀξία καὶ προσωπικότης, ἐλευθερία, δημοκρατία, ἀφοβία, ἰδέα τῆς ἀμφικτιονίας, τῆς ὁμοσπονδίας καὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἐθνῶν², πάντα ταῦτα εἶναι Ἑλληνικά³,

1. Κωνστ. Ι. Βουρβέρη, Μόρφωσις καὶ ἀνθρωπισμὸς, Βόλος, 1946, σελ. 84.

Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ πνευματικὴ οἰκουμενικότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ. (Ἀνατ. ἐκ τοῦ περιοδ. «Παιδαγωγικὴ Ἐπιθεώρησις» τευχ. 10, Ὀκτώβριος 1947, Ἀθῆναι).

Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς. Ἀρθρον ἐν τῷ τόμῳ «Ἑλλάς» τοῦ Ἐγκυκλοπαίδ. Λεξικοῦ τοῦ «Ἠλίου», σελ. 725 - 739.

Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἀνθρωπιστικὴ ἐρμηνεία τῶν Κλασσικῶν. (Ἀνατύπ. ἐκ τοῦ περιοδ. «Πλάτων», τόμ. Β', τευχ. Β', 1951, σελ. 16).

Τοῦ αὐτοῦ, Κλασσικὸς, Κλασσικαὶ σπουδαί, Κλασσιцизм. Ἀρθρα ἐν τῷ Ἐγκυκλ. Λεξικῷ τοῦ περιοδ. «Ἠλῖος», τόμ. 10, σελ. 819 - 824.

Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ κλασσικὴ φιλολογία ὡς πνευματικὴ ἐπιστήμη, Ἀθῆναι, 1952, σελ. 112.

2. Πρβλ. Σωκρ. Κουγέα, Ἡ ἰδέα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν, Ἀθῆναι, 1928.

3. Πρβλ. W e r n e r J a e g e r, Paideia, τόμ. I 1934, II 1944, III 1947, Berlin.

Τοῦ αὐτοῦ, Humanistische Reden und Vorträge, Berlin, 1937.

εἶναι ἀκριβῶς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος ἰδέαι καὶ ἀξίαι, ὅπως ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ πάλιν ἀξίαι καὶ μορφαὶ εἶναι τὸ μέτρον καὶ ἡ ἀρμονία καὶ ὁ ρυθμός, ἡ γραφικότης καὶ ἡ πλαστικότητα, ἡ πειθαρχία τῆς σκέψεως — ὁ «αἰρῶν λόγος» —, ἡ μέθοδος τῆς λογικῆς πορείας καὶ τὰ δίκτυα τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν γνωστικῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων δαμάζομεν τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν μετατρέπομεν εἰς γνῶσιν. Ἀρχαῖα Ἑλληνικά εἶναι ὅλα ὅσα λέγονται Ἀληθές, Ἀγαθόν, Ὁραῖον, μορφή, μόρφωσις, παιδεία, Λόγος, Ἰδέα !

Αἱ ἀνωτέρω πρόχειροι καὶ ἀπλαῖ ἀπαντήσεις, δι' ὧν ἐπισημαίνεται ἡ πνευματικὴ παρουσία ἰ τῆς Ἑλλάδος εἰς πᾶσαν ἐποχὴν, καὶ φυσικὰ καὶ τὴν ἰδικὴν μας, συγκεντρώνονται καὶ συμπυκνοῦνται εἰς μίαν θεμελιώδη γενικὴν διαπίστωσιν : ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς εἶναι μία ξεχωριστὴ καὶ προνομιοῦχος ἐποχή. Τοῦτο εἶναι μία ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν δὲν πρέπει ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ ἀποσιωπῶμεν ἐκ φόβου, μήπως χαρακτηρισθῶμεν «προγονόπληκτοι» ἢ «ἀρχαιοπληκτοι». Τὸ ὅτι δ' ὅμως ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὁ Ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς ἀντιπροσωπεύει μίαν μεγάλην καὶ προνομιοῦχον ἐποχὴν, δὲν σημαίνει, ὅτι ἀρνούμεθα τὴν ὑπαρξιν καὶ ἄλλων μεγάλων καὶ σημαντικῶν ἱστορικῶν ἐποχῶν, λαῶν καὶ ἀνθρώπων. Ὅλων αὐτῶν τῶν μεγάλων καὶ σπουδαίων κοινὸν γνώρισμα εἶναι, ὅτι ἔχουν ἐπιβίωσιν, διάρκειαν, δύναμιν χρονικῆς καὶ τοπικῆς ἐπεκτάσεως. Κινοῦνται ἐντελεχειακῶς ὑπὲρ τὸν χρόνον καὶ τὸν χρόνον τῆς ἱστορίας, ἔχουν ἐνὶ λόγῳ ὑπεριστορικότητα.

Ἱστορικότητα ἔχουν ὅλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἀνθρωποι, λαοὶ καὶ ἐποχαί. Ὑπεριστορικότητα ὅμως ἔχουν ἐκ τούτων μόνον οἱ σπουδαῖοι καὶ οἱ σημαντικοὶ καὶ οἱ μεγάλοι. Ἱστορικότης εἶναι ἡ ἱστορικὴ ὑπόστασις καὶ ζωὴ ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ ἐνὸς λαοῦ, ἡ ζωὴ του ἡ ἱστορικῶς συγκεκριμένη, ἡ περιλαμβανομένη ἐντὸς ὁρισμένων τοπικῶν καὶ χρονικῶν ὁρίων. Ἐκφράζομεν τὴν ἱστορικότητα, ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ τοῦ δεῖνους λαοῦ ἢ ἀνθρώπου ἢ τῆς δεῖνους ἐποχῆς· ὅταν καθορίζομεν τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς των ἢ τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως ἢ εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὴν ἱστορικὴν σκηνήν. Ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἱστορικότητος ὡσαύτως ἐκθέτομεν τὰς συγκεκριμένας πράξεις τῶν ἱστορουμένων λαῶν ἢ προσώπων, τοὺς πολέμους καὶ τὰς περιπετείας των, τὰ ἐπιτεύγματα καὶ τὰ ἀτυχήματα, καθορίζοντες ἐπακριβῶς τὴν ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ θέσιν καὶ ἔκτασιν, τὴν ἀνοδὸν καὶ τὴν κατὰπτωσιν, τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν δύσιν ἐποχῶν καὶ λαῶν. Τὰ ὁρισμένα ταῦτα καὶ συγκεκριμένα ἀποτελοῦν τὴν ἱστορικότητα.

Ἐντὸς ὅμως αὐτῆς τῆς ἱστορικότητος, ἐν τῷ «γίγνεσθαι» τούτῳ τῶν φορέων τῆς ἱστορίας, ἂν αὐτοὶ ἀξίζουν πραγματικά, ἐνυπάρχουν καὶ στοιχεῖα μόνιμα, στοιχεῖα μὴ ἀφανιζόμενα μηδὲ συναποθνήσκοντα μετὰ τῶν φορέων

1. Πρβλ. W. J a e g e r, Die geistige Gegenwart der Antike, ἐν Humanistische Reden und Vorträge, Berlin, 1937, σ. 169 κ.ἑ.

αὐτῶν προσώπων κατὰ τὸν φυσικὸν τῶν θάνατον ἢ κατὰ τὴν ἱστορικὴν δύσιν τοῦ οἰκείου λαοῦ ἢ τῆς οἰκείας ἐποχῆς. Μέσα εἰς τὸ ἱστορικὸν «γίγνεσθαι» τῶν μεγάλων καὶ σπουδαίων ὑπάρχει τὸ ἀθάνατον «εἶναι», ὅπερ ἐπιζῇ τοῦ ἱστορικοῦ θανάτου. Ἡ πέραν τῆς ἱστορικότητος ἐπιβίωσις, ἡ ὑπὲρ τὴν ἐπικαιρότητα διάρκεια καὶ ἡ ἀθανασία εἶναι ἡ ὑπεριστορικότης τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων.

Ὅσον μεγαλυτέρα καὶ ἐντονωτέρα εἶναι ἡ πνευματικὴ ἐπιβίωσις καὶ ἡ ὑπεριστορικότης, τόσον περισσότερον εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς σπουδαιότητος καὶ τῆς σημασίας, τῆς λεγομένης «κλασσικότητος»¹. «Κλασσικὸν» λέγεται πᾶν ὅ,τι ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν ζωὴν κατορθώνει νὰ σταθῇ καὶ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν κριτικὴν αἰώνων καὶ χιλιετηρίδων, νὰ ἐπιβληθῇ, νὰ εἶναι διαρκῶς παρὸν καὶ ζωντανόν, νὰ μὴ ὑπερβάλλεται καὶ παλαιοῦται ποτέ. Τὸ κλασσικὸν ἔχει ὑπερχρονικὴν ἐπιβίωσιν, παρουσίαν καὶ διάρκειαν. Κλασσικὴ εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότης, οἱ μεγάλοι ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι τῆς, οἱ καλλιτέχναι τῆς, οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ φιλόσοφοι. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ πνευματικὴ ἐνασχόλησις μὲ αὐτούς, αἱ λεγόμεναι «κλασσικαὶ» — κατ' ἐξοχὴν κλασσικαὶ — σπουδαί, παρ' ὅλον τὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον ὑφίστανται, ὑπάρχουν ἐπὶ δύο ἤδη χιλιετηρίδας καὶ θὰ ὑπάρχουν. Καὶ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἐπιστρέφομεν εἰς τοὺς ἀθανάτους τῆς ἱστορίας, τὸν Ὀμηρον, τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σωκράτην, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλην. Ἀπὸ αὐτὴν δὲ τὴν ὑπεριστορικὴν δικαίωσιν ἀντλεῖ ὁ Ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς τὴν δύναμιν νὰ πέμψῃ μηνύματα πίστεως εἰς τὰς μεταγενεστέρους ἐποχάς, καὶ δὴ καὶ τὴν ἰδικήν μας.

Ἡ πνευματικὴ ἐπιβίωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὑπερχρονικὴ του διάρκεια, ἡ Ἑλληνικὴ ὑπεριστορικότης, λέγεται εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ πολιτισμοῦ «ἀνθρωπισμός»². Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς εἶναι ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν οἰκουμενικότητα αὐτοῦ³.

Αἱ τρεῖς ἐκδοχαὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς ἔχει τριττὸν νόημα, εἶναι τρισήμαντος :

Πρῶτον· εἶναι μία βιοθεωρητικὴ ἀρχὴ (principium) καὶ πίστις : ἡ πίστις εἰς τὸν Ἄνθρωπον, ὡς τὸ κορυφωμα τῆς Θείας Δημιουργίας καὶ ὡς

1. Ἰωάν. Καλιτσουνάκη, Φιλολογία (ιδίᾳ κλασσικῇ φιλολογίᾳ). Ἀρχρον ἐν τῷ Ἑγκυκλ. Λεξικῷ τοῦ «Ἡλίου», τόμ. 18ος, τεύχ. 5ον καὶ 6ον, σελ. 239 κ.έ.

Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ μεταλλαγαὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα. (Ἑπετηρ. Φίλος. Σχολ. Πανεπ. Ἀθηνῶν), Ἀθῆναι, 1926.

Κωνστ. Ι. Βούρβερη, Ἀρχαὶ «Κλασσικός», «Κλασσικαὶ σπουδαί», «Κλασσικισμός» κ.λπ. ἐν τῷ Ἑγκυκλοπ. Λεξικῷ τοῦ περιοδ. «Ἡλιος», τόμ. 10ος, σελ. 819 κ.έ.

2. Ὡς πρὸς τὸν ὅρον «ἀνθρωπισμός» βλ. Στυλ. Καψωμένου, Ἡ ἱστορικὴ διαμόρφωσις τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, Θεσσαλονίκη, 1953, σ. 45.

3. Βλ. τὴν συναφῆ βιβλιογραφίαν ἀνωτέρω σελ. 98 ὑποσημ. 1.

ὄν ἐλεύθερον, ἄξιον νὰ διακυβερνηθῇ ἐντὸς τῶν κόλπων πολιτικῆς κοινότητος μὲ ἐλευθέρους θεσμούς, δικαιούμενον νὰ ζήσῃ, νὰ μορφωθῇ καὶ νὰ δημιουργήσῃ κατὰ τρόπον ἀντάξιον τοῦ Ἀνθρώπου.

Δεύτερον· ὁ ἀνθρωπισμὸς εἶναι μία ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πολιτισμοῦ, δεχομένη τὴν Ἑλλάδα ὡς κοινὴν πνευματικὴν Μητέρα καὶ ἀφετηρίαν τοῦ πολιτισμοῦ ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, τῶν «πνευματικῶς ἑλληνογενῶν» λαῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ W. Jaeger λεγομένων «λαῶν τοῦ ἑλληνοκεντρικοῦ πολιτιστικοῦ κύκλου».

Τρίτον· ὁ ἀνθρωπισμὸς εἶναι παιδαγωγικὸν ἰδεῶδες, ἰδανικὸν μορφώσεως τῆς νεολαίας¹. Εἶναι ἡ πίστις εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, τῆς παιδείας δηλαδή, ἣτις καρποῦται τὰ ἑλληνικὰ μορφωτικὰ ἀγαθὰ, ἥτοι τὰ κείμενα τῶν Ἑλλήνων Κλασσικῶν καὶ τὰ ἔργα τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης. Τὸ ἀνθρωπιστικὸν ἢ κλασσικὸν γυμνάσιον εἶναι ὁ τύπος σχολείου, ὁ ἐκτρέφων τὸ φυτόριον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τοὺς φορεῖς τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδανικοῦ ἐν τῇ ἐθνικῇ κοινῶνιᾳ.

Ἡ ἀνθρωπισμὸς καὶ ἡ ἐποχὴ μας. Περισσότερον πάσης ἄλλης ἐποχῆς, ἡ ἰδική μας, ἡ μεταπολεμικὴ ἐποχὴ, ἣτις βαρύνεται ὑπὸ τῶν τρομερῶν ἐπακολουθημάτων ἐνὸς ἑξαετοῦς θερμοῦ πολέμου καὶ ἐνὸς δεκαετοῦς ψυχροῦ, ἡ ἐποχὴ μας, εὐρίσκει εἰς τὰ μηνύματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ λυτρωτικὴν διέξοδον ἀπὸ τὴν τραγικότητα τῆς κρίσεως, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἔζη. Τὴν γνωστὴν ἠθικὴν κρίσιν τῆς ἐποχῆς μας ἐπιτείνουν δύο κυρίως ἀπροβλέπτων συνεπειῶν γεγονότα : πρῶτον ἡ μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς ἀντίθεσις μὲ τὸ μέχρις ὥρας ἀγεφύρωτον χάσμα, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου διαφαίνεται κατὰ τοὺς μᾶλλον ἀπαισιόδοξους τὸ ἀπειλητικὸν φάσμα ἐνδὸς ἀσυλλήπτου φρικτότητος νέου πολέμου, καὶ δεύτερον ἡ τεραστία δύναμις, τὴν ὁποίαν ἀπεκάλυψεν ἡ διάσπασις τοῦ ατόμου καὶ ἡ «ἀτομικὴ» καὶ «πυρηνικὴ ἐνέργεια». Ὅπως δρῶνς ἐτόνισεν εἰς τὸν πανεπιστημιακὸν λόγον² Αὐτοῦ ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων Παῦλος, ὅταν ἀνηγορεύθῃ ἐπίτιμος διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, ἡ τραγικότης τῆς ἐποχῆς μας ἐντείνεται ἀπὸ τὴν ἀνισότητά, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν τὰ δύο σκέλη τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας : τὸ ἐν σκέλος, τὸ σκέλος τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, κάμνει καταπληκτικὰς τεχνικὰς καὶ μηχανικὰς προόδους, ἀποκαλύπτει τιτανικὰς δυνάμεις, ἀποτελούσας ταυτοχρόνως μέσα καὶ προόδου καὶ ἔξοντώσεως, μέσα καὶ

1. Νικολ. Ἐξαρχοπούλου, Αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ (περιοδ. «Παιδαγωγικὴ Ἑπιθεώρησις», τεύχ. 3-4, 1946-1947).

Τοῦ αὐτοῦ, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν, ἔκδοσις 4η, Ἀθῆναι, 1952.

2. Ἐδημοσιεύθῃ εἰς τὴν Ἑπιστημονικὴν Ἐπετηρίδα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, περίοδος Β', τόμος Δ', 1953-1954, ἐν Ἀθήναις (σελ. 6'-15').

βελτιώσεως καὶ ἀφανισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ζωῆς.

Ἀντιθέτως, τὸ ἄλλο σκέλος τῆς ζωῆς, τὸ σκέλος τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ ψυχικοῦ πολιτισμοῦ, ἐδῶ δηλαδὴ ὅπου κεῖται τὸ Ἀληθές, τὸ Ἀγαθὸν καὶ τὸ Ὠραῖον, ἡ Ἰδέα τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῆς Ἐλευθερίας καὶ πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι ὕλη καὶ σὰρξ καὶ συμφέρον οἰκονομικὸν ἢ πολιτικόν, τὸ σκέλος αὐτὸ τοῦ πολιτισμοῦ μας, εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἐν δοκιμασίᾳ καὶ κρίσει διατελοῦν. Καὶ ὅμως αὐτὸν τὸν ἠθικὸν καὶ ψυχικὸν πολιτισμὸν μας πρέπει νὰ καλλιερ- γήσωμεν καὶ προωθήσωμεν οὕτως, ὥστε νὰ μὴ παρορσιάζεται ἡ ἐκτεθεῖσα ἀνισότης καὶ δυσαρμονία καὶ ἀσυμμετρία εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς ἐποχῆς μας. «Ἡ νέα σύλληψις τοῦ Κόσμου», εἶπεν ὁ Βασιλεὺς Παῦλος, «θὰ συμπερι- λάβῃ τὸ ὕλικόν καὶ τὸ αἷλον εἰς ἓν νέον σύνολον, εἰς μίαν νέαν Ἐνότητα». Καὶ ἐρωτᾶται : ποία δύναμις ἢ ποῖαι δυνάμεις θὰ ἀναμορφώσουν καὶ θὰ προαγάγουν τὸν ἠθικὸν καὶ ψυχικὸν πολιτισμὸν μας ; Βεβαίως μόνον ἠθικῆς καὶ ψυχικῆς φύσεως δυνάμεις ἡμποροῦν νὰ δράσουν εἰς τὸν τομέα αὐτόν· οὔτε οἰκονομικαὶ οὔτε πολιτικά, ἀλλὰ μόνον ἠθικοπνευματικά. Τοιαῦται ὅμως μόνον δύο δυνάμεις ὑπάρχουν : ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς καὶ ὁ Χρι- στιανισμὸς. Ἡ παροῦσα πραγματεία περιορίζεται εἰς τὴν πρώτην δύναμιν.

Ἀπολογία καὶ ἀναμόρφωσις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἐν τούτοις ὁ ἀν- θρωπισμὸς, ὡς μορφωτικὴ καὶ ἀναμορφωτικὴ δύναμις, ἔχει καὶ τοὺς πολε- μίους του. Μία δὲ πολὺ γνωστὴ μορφή τῶν ἀντιανθρωπιστικῶν τάσεων εἶναι ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου, καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐδῶ, εἰς τὴν κοιτίδα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι δι' ἡμᾶς τὸ γυμνάσιον εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸν σχολεῖον μέσης παιδείας¹. Ἀλλ' ἡ παροῦσα πραγματεία δὲν θὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ἀπολογίαν τοῦ σχολικοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Περισσότερον μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα μία ἄλλη γενικωτέρα ἐπίκρισις ἡ μομφή, στρεφόμενη κατὰ τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδανικοῦ. Λέγουν λοιπὸν τὰ ἑξῆς οἱ ἐπικριταὶ του :

Ὅλοι σεῖς οἱ ἀνθρωπισταὶ καὶ οἱ θιασῶται καὶ συνήγοροι καὶ φίλοι τῶν κλασσικῶν σπουδῶν δὲν παύετε νὰ τονίζετε, ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα,

1. Βλ. Κωνστ. Ι. Βουρβέρη, Ὁ ἐθνικὸς καὶ ἀνθρωπιστικὸς χαρακτὴρ τῆς μέσης παιδείας. (Ἀνατύπ. ἐκ τοῦ «Ἀρχαίου κοινῶν. καὶ οἶκον. ἐπιστημῶν»). Ἀθή- ναι, 1938. Καὶ ἡμεῖς ἀναγνωρίζομεν καὶ δεχόμεθα, ὅτι ὑπάρχει παρ' ἡμῖν πρόβλημα γυμνασίου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἤδη ὠρμάσει καὶ ἀναμένει τὴν λύσιν του, ἥτις καὶ δὲν θὰ βραδύνῃ, γινομένη ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς λύσεως τοῦ ὅλου ἐκπαιδευτικοῦ προβλή- ματος τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πρόβλημα ὅμως τοῦ γυμνασίου δὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ γυμνασίου, ὡς σχολικοῦ τύπου, ἀλλ' εἰς τὸν προσφορώτερον τρόπον τῆς ὁργανώσεως καὶ λειτουργίας αὐτοῦ.

οἱ Κλασσικοὶ συγγραφεῖς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ἐξανθρωπίζουσαν, ἐξευγενίζουσαν καὶ ἐξωραΐζουσαν ψυχικῶς τὸν Ἄνθρωπον. Ἐπὶ αἰῶνας τώρα λειτουργοῦν εἰς ὅλον τὸν κόσμον γυμνάσια καὶ πανεπιστημιακαὶ φιλοσοφικαὶ σχολαὶ καὶ ἀνθρωπιστικαὶ ἀκαδημαῖαι. Καὶ ὅμως, πόσα στρατόπεδα συγκεντρώσεως καὶ πόσα μέσα ἐξανδραποδισμοῦ καὶ ἐξοντώσεως ἀνθρώπων κατὰ τὸν ἀπανθρωπότερον τρόπον δὲν ἐλειτούργησαν ἀκριβῶς παραπλεύρως τῶν γυμνασίων καὶ τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν τῆς Εὐρώπης :

Εἰς τὴν ἐπίκρισιν ταύτην ἀπαντῶμεν ὡς ἑξῆς :

Δὲν ἀρνούμεθα, ὅτι ὁ προπολεμικὸς ἀνθρωπισμὸς δὲν ἐπέφερεν ὅλα τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ὅλοι ἀνεμένομεν ἀπὸ αὐτόν. Ἡ εὐθύνη του ὅμως πρέπει νὰ κρίνεται πολὺ μικροτέρα καὶ περιορισμένη ἀπὸ ὅ,τι συνήθως νομίζεται, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους : Πρῶτον πιστεύομεν, ὅτι αἱ πολεμικαὶ περίοδοι ὅλων τῶν λαῶν καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν, καὶ φυσικὰ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος, καλλιεργοῦν κατὰ κανόνα εἰς τοὺς συγχρόνους τῶν μίαν ὁμαδικὴν ψύχωσιν, τὴν σχεδὸν παθολογικὴν κατάστασιν τοῦ πολεμικοῦ μένους, τοῦ προσηλωμένου εἰς ἓνα καὶ μόνον στόχον, δηλαδὴ τὴν παντὶ σθένει καὶ δι' οἰωνδήποτε μέσων ἐξασφάλισιν τῆς νίκης καὶ τὴν ἐξουθένωσιν τοῦ ἀντιπάλου. Αὕτη δὲ ἡ ψύχωσις τοῦ πολέμου καὶ τῆς νίκης, ἡ ὁμαδικὴ μανία, καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους ἐξάλλους. Ἀφ' ἑτέρου ἡ πανίσχυρος καὶ δυναμικὴ πολιτικὴ τῶν κρατῶν μὲ τὰ νόμιμα μέσα τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς δυνάμεως, τὰ ὁποῖα διαθέτει, ἐπιβάλλει εὐκόλως φίμωτρον εἰς πᾶσαν φιλάνθρωπον, ἀντίθετον πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς, φωνήν. Οὕτω μένει τὸ πεδίον ἐλεύθερον εἰς ὁμαδικὰς καὶ ἀτομικὰς ἐκδηλώσεις ἀπανθρωπίας καὶ ἀποθηριώσεως, διὰ τὰς ὁποίας αἰσθάνεται ἐντροπὴν ὁ ἄνθρωπος, ἀκόμη καὶ ὁ ἄτεγκτος καὶ ὠμὸς πολιτικὸς ρεαλιστής, ὅταν συνέλθῃ ἀπὸ τὴν παραζάλην τῆς πολεμικῆς περιπετείας.

Παρὰ ταῦτα, τονίζομεν, ὅτι ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ κατὰ τῆς ἀπανθρωπίας δὲν ὑπῆρξεν, οἷαν ἀνεμένομεν αὐτήν. Τοῦτο δ' ὅμως δὲν εἶναι, νομίζομεν, καὶ λόγος νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν πανθομολογουμένην ἐξημερωτικὴν δύναμιν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, ὅπως, ἄλλως τε, ἀπὸ κανενὸς τὸν νοῦν δὲν ἐπέρασεν ἡ βέβηλος σκέψις νὰ ζητήσωμεν εὐθύνας καὶ ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν, διότι ἐπὶ δύο τώρα χιλιετηρίδας δὲν ἀπεσόβησε τοὺς πολέμους καὶ δὲν ἐξήλειψεν ὀριστικῶς τὰ ἐγκλήματα.

Ἐν τούτοις, ἐπαναλαμβάνομεν, δὲν ἀρνούμεθα εὐθύνην τινὰ εἰς τὸν προπολεμικὸν ἀνθρωπισμόν. Εἶναι δὲ ἀπορίας ἄξιον, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν ἀπεφάσισαν νὰ ἀντιμετωπίσουν μὲ τὴν ἐνδεικνυομένην ὠμὴν παρρησίαν καὶ τὰ μέχρι τοῦδε συγκληθέντα διεθνῇ συνέδρια κλασσικῶν σπουδῶν τῶν Παρισίων (1950) καὶ τοῦ Βερολίνου (1953) ¹. Καὶ τὸ κατὰ τὸ παρὸν δ' ἔτος

1. Βλ. Κωνστ. Ι. Βουρβέρη, Τὸ διεθνὲς συνέδριον τῶν κλασσικῶν φιλο-

συγκληθὲν διεθνὲς συνέδριον τῆς Κοπεγχάγης (Αὐγούστος 1954) ¹ δὲν περιέλαβεν εἰς τὸ πρόγραμμά του γενικὰ ζωτικά θέματα, σχετικὰ μὲ τὴν τραγωδίαν καὶ τὴν ἀπολογητικὴν ἄμυναν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Συνήθως εἰς τὰ προγράμματα τῶν συνεδρίων κλασσικῶν σπουδῶν περιλαμβάνονται, τώρα μετὰ τὸν πόλεμον, ζητήματα ἐρευνητικὰ τῆς κλασσικῆς ὕφης (structure classique) τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ συνήθη στατικὰ ἐπιστημονικὰ θέματα. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι τὰ θέματα ταῦτα ἔχουν πολὺ μικροτέραν ἀνάγκην συλλογικῆς συζητήσεως καὶ ἐξετάσεως. Τὴν ὁμαδικὴν σκέψιν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀλληλοεξομολόγησιν, ἐν τῇ θερμῇ ἀτμοσφαιρᾷ τῆς κοινότητος τῶν ὁμοτέχων καὶ ὁμοπίστων, χρειάζονται κατ' ἐξοχὴν τὰ γενικὰ θέματα τῆς κοινῆς πίστεως καὶ τῆς βιοθεωρίας τῶν φιλολόγων καὶ τῶν ἀρχαιογνωστῶν καθόλου, τὰ προβλήματα τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῆται, ὅτι, ὅταν κλονισθῇ ἡ πίστις εἰς τὸ πολλαχόθεν βαλλόμενον ἀνθρωπιστικὸν ἰδανικόν, ἡ ξηρὰ ἐπιστήμη καὶ ἡ στατικὴ ἔρευνα θὰ μείνῃ εἰς τὰ σύννεφα, ἀνεδαφικῇ, ξένη πρὸς τὰ ζωτικά διαφέροντα τῆς κοινωνίας.

Εἰς τὸ τεθὲν βασικὸν καὶ γενικὸν ἐρώτημα, διατί ὁ ἀνθρωπισμὸς δὲν προέλαβεν ἢ δὲν ἡμπόδισε τὴν ἀπανθρωπίαν, ἡμεῖς δίδομεν τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν :

Ὁ προπολεμικὸς εὐρωπαϊκὸς ἀνθρωπισμὸς ἦτο ὑπόθεσις μόνον τῶν βιβλίων καὶ τῶν λογίων. Ἦτο ἐν ἀριστοκρατικὸν ἰδανικόν, πνευματικὸν ἰδεῶδες μιᾶς ὁμάδος ὀλίγων καὶ ἐκλεκτῶν (élite) Εὐρωπαίων πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν ἡγετῶν, ἰδανικὸν τοῦ γραφείου καὶ τῆς κοσμικοκοινωνικῆς αἰθούσης. Πρὸς αὐτὸν ὅμως τὸν ἀνθρωπισμὸν εἶχον μείνει ἐντελῶς ξένα τὰ εὐρύτερα λαϊκὰ στρώματα τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται οἱ μικρότεροι ἡγέται καὶ οἱ πολλοὶ στρατιῶται, τῶν ὁποίων αἱ διαθέσεις καὶ αἱ πράξεις προσδίδουν ἐκάστοτε τὸν τόνον τῆς φιλανθρωπίας ἢ τῆς μισανθρωπίας, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν.

Ἡ σύγχρονος λύτρωσις τῆς τραγωδίας τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἡ σημερινὴ του ἀναμόρφωσις καὶ ἡ ἀνακατάταξις τῶν ἀξιῶν των — ἀνακατάταξις καὶ οὐχὶ μετουσίωσις ! — συνοψίζεται εἰς ἓν κύριον αἶτημα : Ὁ ἀνθρωπισμὸς

λόγων εἰς τὸ Δυτικὸν Βερολίνον. Ἀρθρα 2 ἐν τῷ περιοδ. «Ἡλιος» τῆς 4ης καὶ 11ης Ἰουλίου, 1953.

Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ διεθνὲς συνέδριον κλασσικῆς φιλολογίας 1953 (ἐν τῷ περιοδ. «Πλάτων», τόμ. Ε', τευχ. Α', 1953).

Konst. J. Vourveris, Die Lage des Humanismus in Griechenland und die Sendung des klassischen Philologen (περιοδ. «Gymnasium», τόμ. 61, τευχ. 1-2, 1954).

1. Βλ. Κωνστ. Ι. Βουρβέρη, Τὰ προσεχῇ διεθνή συνέδρια κλασσικῶν σπουδῶν ἐν Κοπεγχάγῃ καὶ ἐν Ἀθήναις (ἐν τῷ περιοδ. «Πλάτων», τόμ. Ε', τευχ. Β', 1953).

νὰ μὴ μείνῃ περιορισμένος εἰς τὴν αὐστηρῶς θεωρητικὴν περιοχὴν τῶν λογίων ἢ κεκλεισμένος εἰς τὰ βιβλία, ἀλλὰ νὰ γίνῃ ἀνθρωπισμὸς ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ζωῆς! Νὰ γίνῃ ἀληθινὸν λαϊκὸν βιβλίον, λαϊκὸν Πανεπιστήμιον, πνευματικὸν περιεχόμενον τῆς ἐργατικῆς ἐστίας, αἷτημα τοῦ ἐργατικοῦ συνδικάτου καὶ τοῦ ὑπαλληλικοῦ σωματείου!

Πιστεύομεν, ὅτι, ἂν ἐξαιρέσωμεν μίαν πολὺ ὑψηλὴν σφαῖραν τῆς διανοήσεως καὶ τῆς θεωρίας, τὴν σφαῖραν τοῦ πλατωνικοῦ «ἀρχήτου», ὅπερ συμβολίζει ὁ ὑπερκείμενος τοῦ λόγου πλατωνικὸς μῦθος, ὅλα τὰ ἄλλα πεδία τῆς φιλοσοφικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς γνώσεως δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν προσιτὰ εἰς τὸν λαόν μας. Καὶ τὸν λαόν μας ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ φιλόλογοι ἐπιστήμονες καὶ ἀνθρωπισταὶ νὰ κερδίσωμεν ὅπωςδὴποτε διὰ τὴν ἱεράν ὑπόθεσιν τοῦ λαϊκοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Διὰ τὴν ἐκλαΐκευσιν ταύτην καὶ συνειδητοποίησιν τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν ἀπαιτεῖται ὀργανωμένη καὶ συντονισμένη ἐργασία καὶ προσπάθεια πολλῶν ὁμοτέχνων καὶ ὁμοπίστων, ρυθμιζομένη καὶ κατευθυνομένη ἀπὸ ἓνα εἰδικὸν πνευματικὸν ὄργανισμὸν συλλογικῆς σκέψεως καὶ μελέτης τῶν προβλημάτων τοῦ θεωρητικοῦ καὶ τοῦ λαϊκοῦ — πρακτικοῦ ἀνθρωπισμοῦ : τὸ Ἰδρυμα (Ἰνστιτούτον) Ἑλληνικῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν¹.

Εἰς τὸ δευτέρον μέρος τῆς παρουσίας πραγματείας ἐκδέτομεν ἐν λεπτομερείᾳ τοὺς σκοποὺς τοῦ εἰρημένου Ἰδρύματος, προτεινομένου, ὅπως λειτουργήσῃ ἐν Ἑλλάδι, τὰ μέσα πρὸς πραγμάτωσιν τῶν σκοπῶν του καὶ τὴν ἄλλην ὀργάνωσιν αὐτοῦ.

Μορφαὶ ἐκλαϊκεύσεως τῶν ἀξιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ὑπάρχουν δύο τρόποι οἰκειώσεως τοῦ λαοῦ μετὰς ἀνθρωπιστικὰς ἀξίας καὶ ιδέας :

Ὁ ἓνας τρόπος εἶναι νὰ καταβιβάσωμεν τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἀνθρωπιστικὸν πνεῦμα ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν πύργων, εἰς τοὺς ὁποίους σήμερον παραμένει κλειστὸν, εἰς τὸν λαόν μετὰ λαϊκὰς ἐρμηνευτικὰς ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν Κλασσικῶν καὶ μετὰ μικρὰ λαϊκὰ δημοσιεύματα, ἀναπτύσσοντα τὸ μορφωτικὸν περιεχόμενον τῶν Κλασσικῶν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν Ἑλληνικῶν ιδεῶν καὶ ἀξιῶν² καὶ ὅλα αὐτὰ κατὰ τρόπον πνευματικῶς καὶ οἰκονομικῶς ἀπολύτως προσιτὸν εἰς τοὺς πολλούς. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἓνας τρόπος τῆς λαϊκῆς οἰκειώσεως πρὸς τὰς ἀξίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ : ἡ προώ-

1. Τὴν ιδέαν ταύτην τοῦ Ἀνθρωπιστικοῦ Ἰνστιτούτου παρ' ἡμῖν ἐξεθέσαμεν τὸ πρῶτον τῷ 1950 εἰς τὸ διεξοδικὸν ἄρθρον ἡμῶν «Ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς» ἐν τῷ τόμῳ «Ἑλλάς» τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ τοῦ περιοδικοῦ «Ἡλῖος», εἶτα δὲ εἰς τὸ βιβλίον ἡμῶν «Ἡ κλασσικὴ φιλολογία ὡς πνευματικὴ ἐπιστήμη», Ἀθήναι, 1952, σ. 106 - 108, ἀνεπτύξαμεν δὲ δι' ἐπανειλημμένων ὁμιλιῶν ἡμῶν ἐνταῦθα καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις.

θῆσις καὶ ἡ ὑπὸ ἐκλαίκευμένην μορφήν μεταγγίσις αὐτῶν ἀπὸ τῶν πηγῶν τῶν εἰς τὸν λαόν.

Ἄλλ' ὑπάρχει παραλλήλως καὶ ἄλλος, καὶ μάλιστα γνησιώτερος καὶ ἐπιστημονικώτερος, τρόπος τῆς γνωριμίας τοῦ λαοῦ μετὰ τὰς ἀνθρωπιστικὰς ἀρχὰς καὶ τὰ πρωτότυπα κείμενα τῶν Ἑλλήνων Κλασσικῶν : ἡ διὰ τῆς παιδείας ἀνύψωσις τῶν ἀξίων τέκνων τοῦ λαοῦ πρὸς τὰ πρωτότυπα, πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδεώδους. Ἄν δὲ λόγοι οἰκονομικοὶ ἐμποδίζουσιν τὴν λαϊκὴν οἰκείωσιν μετὰ τὰς πρώτας πηγὰς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, εἶναι καθήκον τοῦ Κράτους νὰ ἄρῃ τὰ οἰκονομικὰ ταῦτα προσκόμματα καὶ ἐμπόδια διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ἐνὸς πραγματικοῦ θεσμοῦ ὑποτροφῶν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα. Οὕτω θὰ καταστήτῃ δυνατόν νὰ δίδεται εἰς ὅλα τὰ ἱκανὰ καὶ πεπροικισμένα μετὰ θεωρητικὴν ἰδιοφυῖαν τέκνα τοῦ λαοῦ ἀποτελεσματικὴ βοήθεια, ὥστε νὰ ἀναδειχθῶν καὶ νὰ γίνουσιν ζωντανοὶ φορεῖς, κήρυκες καὶ ἀπόστολοι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ εἰς τὴν κοινωνίαν, πρῶτον τὴν ἐθνικὴν καὶ ἔπειτα τὴν πανανθρωπίνην.

Καὶ οἱ δύο οὗτοι τρόποι τῆς λαϊκῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας ἂς λειτουργήσουν παραλλήλως καὶ ταυτοχρόνως. Διὰ τῶν μέσων τούτων καὶ ἄλλων, λεπτομερῶς ἐκτιθεμένων εἰς τὸ δεύτερον μέρος, τὸ προτεινόμενον Ἰνστιτούτον θὰ καταστήσῃ εὐρύτεραν καὶ ἐντονωτέραν τὴν ἀνανεωτικὴν καὶ ἀναπλαστικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ εἰς τὸν ψυχικὸν καὶ ἠθικὸν τομέα τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Θὰ ἐνισχύσῃ δὲ τὰ μέγιστα τὸ ἀναμορφωτικὸν ἔργον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἡ ἑτέρα κραταιὰ ἀναπλαστικὴ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου : ὁ Χριστιανικὸς ἀνθρωπισμός. Ἡ συμμαχία Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ περὶ τὴν ἱερὰν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀνθρώπου, ἡ ἀδέλφωσις τῆς ἑλληνικῆς παιδείας μετὰ τὴν χριστιανικὴν παναγάπην καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Λόγου μετὰ τὴν Ἰδέαν τῆς θυσίας καὶ τοῦ πλησίον, εἰς οὐδεμίαν χώραν τοῦ κόσμου προσέλαβε τὴν μορφήν τῆς ἰδανικῆς πολιτιστικῆς συνθέσεως, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχεν ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς μία ἀδιάφυστος ἱστορικὴ πραγματικότης αἰώνων. Ἡ σύνθεσις αὕτη τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἤρξησεν ὑπὸ τὴν ἐπιβολὴν τῶν πολεμικῶν καὶ τῶν μεταπολεμικῶν ὅρων τῆς ζωῆς, καὶ ἰδίᾳ τῆς εὐρωπαϊκῆς, νὰ καθίσταται πλέον πανευρωπαϊκὴ καὶ σχεδὸν παγκόσμιος ἀνθρωπιστικὴ συνείδησις καὶ νὰ ἀποτελῇ τὸ ἐπιτακτικώτερον πνευματικὸν καὶ μορφωτικὸν αἷτημα τῆς ἐποχῆς μας.

1. Βλ. Κωνστ. Ι. Βουρβέρη, Ἀνθρωπισμός καὶ Χριστιανισμός. (Ἀνάτ. ἐκ τοῦ ΚΓ' τόμου τῆς Ἑπετηρ. Ἑταιρ. Βυζαντινῶν σπουδῶν, Κανίσκιον Φαῖδ. Κουκούλε). Ἀθήναι, 1953.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ (ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ)
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Οἱ σκοποὶ τοῦ Ἱδρύματος γενικῶς. Τὸ Ἱδρυμα, ὅπερ προτείνομεν, εἶναι πνευματικὸς ὀργανισμὸς συλλογικῆς σκέψεως καὶ μελέτης τῶν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν προβλημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ (οὐμανισμοῦ, Humanismus).

Τὰ προβλήματα αὐτὰ ἔχουν βασικὴν σημασίαν ὄχι μόνον διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν πρώτην κοιτίδα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλοκληρον τὸν κόσμον, καὶ κατὰ πρῶτον λόγον τὸν εὐρωπαϊκὸν καὶ ἀμερικανικόν. Διότι ὁ ἀνθρωπισμὸς, ὡς πολιτιστικὴ αὐτοσυνείδησις τῶν «ἐλληνογενῶν» λαῶν, συνειδητοποιεῖ τὰ κοινὰ εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς λαοὺς πολιτιστικὰ γνωρίσματα, ἅτινα εἶναι ἄλλως τε καὶ τὰ στερεώτερα συνδετικά καὶ συνεκτικά μέσα τοῦ νεωτέρου κόσμου. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀποτελοῦν καὶ τὴν κοσμοθεωρητικὴν θεμελίωσιν καὶ ἀπολογίαν τῆς συγχρόνου πολιτικῆς καὶ δὴ καὶ τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν.

Ἡ πίστις εἰς τὸν Ἄνθρωπον καὶ εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, τὸ αἷτημα τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας, αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δημοκρατίας, αἱ ἰδέαι τῆς ἀμφικτιονίας καὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἔθνων, τὰς ὁποίας διαρκῶς ἐπικαλεῖται ἡ σύγχρονος πολιτικὴ σκέψις καὶ διπλωματία, ὅλαι αὗται αἱ ἑλληνικῆς προελεύσεως ἀρχαί, ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τῆς κοσμοθεωρίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Εἰδικῶς ὅμως διὰ τὴν Ἑλλάδα αἱ ἀρχαὶ αὗται ἀποτελοῦν τὰς βασικὰς ἰδέας τοῦ ἔθνικοῦ της πολιτισμοῦ, διότι ὁ Ἀρχαῖος Ἑλληνισμός, ἡ ἱστορικὴ ἀφετηρία τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, εἶναι ἀκριβῶς ἡ πρώτη καὶ θεμελιώδης φάσις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνικοῦ βίου.

Αὐτόνοητον δὲ εἶναι αἱ ἴδιαι ἀρχαὶ νὰ ρυθμίζουν καὶ τὴν παιδείαν πάντων τῶν ἐλευθέρων λαῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία τὰς ἀνθρωπιστικὰς ἀρχὰς θεωρεῖ πολύτιμα ἔθνικα μορφωτικά ἰδανικά της καὶ τοὺς Ἀρχαίους Ἑλληνας ποιητὰς καὶ πεζογράφους, καθὼς καὶ τὰ ἔργα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, βλέπει ὡς τὰ βασικὰ παιδευτικὰ ἀγαθὰ διὰ τὴν ἔθνηκὴν μόρφωσιν τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὸς δὲ ἀκριβῶς ὁ λόγος καθιστᾷ τὸν ἀνθρωπισμὸν ἔθνηκον παιδαγωγικὸν ἰδεῶδες τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ γυμνάσιον κατ' ἐξοχὴν ἔθνηκον τύπον σχολείου ἑλληνικῆς παιδείας.

Κατὰ ταῦτα τὸ εἰδικώτερον διὰ τὴν Ἑλλάδα περιεχόμενον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν γενικὴν καὶ οἰκουμενικὴν του μορφήν ἐξεθέσαμεν

εἰς τὸ πρῶτον μέρος, ἔχει τὸ ἑξῆς τριττὸν νόημα : Ὁ ἀνθρωπισμὸς διὰ τὴν Ἑλλάδα εἶναι :

α) ἐθνικὸν καὶ ἀνθρώπινον ἰδεῶδες βίου·

β) πνευματικὴ ἀρχὴ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς· καὶ

γ) παιδευτικὴ - μορφωτικὴ σχολικοοργανωτικὴ ἀρχή.

Ὁ τελευταῖος παγκόσμιος πόλεμος καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικά του ἐπακολουθήματα προσέδωσαν νέον φῶς εἰς τὰς ἀνωτέρω τρεῖς ἐκδοχὰς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, εἰδικώτερον διὰ τὴν μεταπολεμικὴν Ἑλλάδα, καὶ κατέστησαν αὐτὰς καίρια προβλήματα τῆς συγχρόνου ἐθνικῆς πολιτιστικῆς ζωῆς τῆς. Ζητεῖται ἡ βαθεῖα κατανόησις, ἡ ἐμβάθυνσις καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας πλευρὰς τοῦ οὐμανισμοῦ καὶ ἡ ὑπόδειξις συγκεκριμένων μέτρων καὶ μέσων ἀναμορφώσεως καὶ ἀναδημιουργίας αὐτοῦ εἰς τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα. Τὸ ἔργον τοῦτο θὰ ἀναλάβῃ ὑπευθύνως τὸ προτεινόμενον Ἰδρυμα (Ἰνστιτούτον) ἑλληνικῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν. Τρεῖς θὰ εἶναι οἱ κύριοι σκοποὶ καὶ τομεῖς τῆς δράσεως τοῦ Ἰδρύματος :

Πρῶτος σκοπὸς καὶ τομεὺς δράσεως. Πρῶτον καὶ κύριον ἔργον τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ Ἰδρύματος εἶναι νὰ ἀποδεσμεύσῃ τὸν Ἑλληνικὸν ἀνθρωπισμὸν ἀπὸ τὰ βιβλία καὶ τὰ κείμενα καὶ νὰ διαποτίσῃ καὶ ἀνανεώσῃ δι' αὐτοῦ ὁλόκληρον τὸν ἐθνικὸν βίον καὶ πολιτισμὸν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Θὰ ἀναζητήσῃ μὲ τὰ μέσα τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πολιτισμοῦ ὅλας τὰς ἰδέας, ἀξίας καὶ μορφὰς τῆς ὑπεριστορικῆς ἐπιβιώσεως τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ καὶ ὅλας τὰς φανεράς ἢ ἀφανεῖς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, ριζωμέναι εἰς τὸ ἀρχαῖον παρελθόν μας, διέπουν ἔκτοτε καὶ καθορίζουν τὸν μεσαιωνικὸν καὶ νεώτερον ἑλληνικὸν βίον, καὶ τὰς δυνάμεις αὐτὰς καὶ ἀξίας, εἴτε πνευματικὰς εἴτε καλλιτεχνικὰς εἴτε ἠθικὰς, θὰ καταστήσῃ συνειδητὰς εἰς ὅλα τὰ στρώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Τὸ ἀνθρωπιστικὸν Ἰδρυμα θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἐθνικῶν τούτων ἀξιῶν καὶ δυνάμεων ἀπὸ δεσμῶν, ἐνδεχομένως, ἀγνοίας, προλήψεων καὶ ἀρνήσεων καὶ θὰ ἐνισχύσῃ αὐτὰς πρὸς ὀργανικὴν συνέχισιν τοῦ πολιτισμοῦ μας κατὰ τρόπον ἀντάξιον τοῦ παρελθόντος καὶ γνησίως ἑλληνικόν, ἥτοι ἐξωραΐζοντα, ἐξυψώνοντα καὶ ἐξανθρωπίζοντα τὸν Ἕλληνα.

Τὸ προτεινόμενον Ἰδρυμα δέον νὰ ἐπισημαίνῃ ἐγκαίρως τὰς παρειδυούσας καὶ παρασιτούσας εἰς τὴν ἐθνικὴν ζωὴν ἀντιπνευματικὰς, ἀνθελληνικὰς καὶ ἀντιανθρωπιστικὰς τάσεις καὶ ροπὰς, νὰ ἐξουδετερώνῃ ἐθνικῶς ἐπιζημίαις ὀπισθοδρομικὰς ψυχώσεις καὶ νὰ προωθῇ τὴν φιλόσοφον σύνθεσιν καὶ ἐνότητα τῆς κλασσικῆς μας παραδόσεως μὲ τὴν σύγχρονον ζωὴν καὶ πρόδοον. Εὐνόητον εἶναι, ὅτι ἡ στροφή αὕτη τοῦ διαφέροντος πρὸς τὴν κλασσικὴν μας Ἀρχαιότητα οὐδόλως σημαίνει ὑποτίμησιν τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νεωτέρου βίου μας. Τοῦναντίον κινεῖται ἀπὸ πνεῦμα ἐνωτικόν, προάγον τὴν δι' ἀμοιβαιότητος κατανόησιν ὅλων τῶν φάσεων τοῦ ἐθνικοῦ

πολιτισμοῦ μας. Δὲν πρέπει ὅμως κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐνωτικῆς ταύτης ἀμοιβαιότητος νὰ παροραῖται ὁ θεμελιώδης, πηγαῖος καὶ πρωταρχικὸς χαρακτήρ τῆς πρώτης φάσεως τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου, ἥτοι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ριζωμέναι ὅλαι αἱ μεταγενέστεραι φάσεις. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον κυρίως πρέπει νὰ κατανοηθῇ, ἐν τῇ συσχετίσει ἑλληνικοῦ παρελθόντος καὶ παρόντος, δὲν εἶναι ἡ ἱστορικὴ ὑψὲς ἑκατέρου, ἀλλὰ τὸ διὰ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος διῆκον καὶ τὸ μέλλον ὑποσημαῖνον ἐνιαῖον, ὑπεριστορικὸν καὶ αἰώνιον ἑλληνικόν, τὸ εἰς τὸν Ἑλληνα καθόλου καὶ τὸν Ἀνθρωπον ἀναφερόμενον.

Συνοψίζομεν : Τὸ ἀνθρωπιστικὸν Ἰδρυμα, ὡς πρὸς τὸν πρῶτον σκοπὸν καὶ τομέα τῆς δράσεώς του, θὰ εἶναι : α) θεσμὸς ἐθνικοπνευματικῆς μας αὐτογνώσεως καὶ αὐτοσυντηρήσεως· β) θεσμὸς κριτικῆς τοῦ πολιτισμοῦ μας ἀπὸ ἀνθρωπιστικῆς σκοπιᾶς, καθὼς καὶ ἀπολογίας τῆς ἀνθρωπιστικῆς πίστεως· καὶ γ) θεσμὸς λαϊκῆς ἀνθρωπιστικῆς ἑλληνικῆς παιδείας.

Δεύτερος σκοπὸς καὶ τομεὺς δράσεως. Ὁ δεῦτερος κύκλος τῶν ἔργων τοῦ προτεινομένου Ἰδρυματος ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν θὰ ἔχῃ στόχον τὸν ἑλληνικὸν ἀνθρωπισμὸν ὡς ἀρχὴν παιδευτικὴν - σχολικὴν, ὡς ἀρχὴν μορφώσεως τῆς νεολαίας, συνεργαζομένην μετὰ τῆς ἐτέρας μορφωτικῆς ἀρχῆς τοῦ ἔθνους, ἥτοι τῆς Χριστιανικῆς. Βεβαίως ἔχομεν τοιαῦτα ἀνθρωπιστικὰ σχολεῖα, τὰ γυμνάσια, τὰ ὁποῖα, καὶ λόγῳ τοῦ παιδαγωγικοῦ σκοποῦ των καὶ λόγῳ τοῦ μορφωτικοῦ περιεχομένου τοῦ προγράμματός των, εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφα καὶ ἐθνικὰ μας σχολεῖα. Ἀλλ' ὁ σύγχρονος ἀνθρωπισμὸς ἔχει ἀπαιτήσεις πολλὰς καὶ ζητεῖ μελετημένην ἀναμόρφωσιν τῆς κλασσικῆς μέσης παιδείας μας ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ ὅλου νεοελληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προβλήματος ὑπὸ τὰς συγχρόνους συνθήκας τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς κοινωνίας καὶ ζωῆς.

Συνοψίζομεν : Ὁ δεῦτερος σκοπὸς καὶ τομεὺς δράσεως τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ Ἰδρυματος θὰ εἶναι ἡ ἀναμόρφωσις τοῦ σχολικοῦ ἀνθρωπισμοῦ διὰ τῆς ἐρεῦνης τῶν ὀργανωτικῶν, παιδαγωγικῶν, ψυχολογικῶν καὶ διδακτικῶν προβλημάτων τῆς κλασσικῆς μέσης παιδείας, θεωρουμένων ἐντὸς τοῦ γενικωτέρου πλαισίου τῆς νεοελληνικῆς παιδείας.

Τρίτος σκοπὸς καὶ τομεὺς δράσεως. Ὡς τρίτος κύκλος ἔργων τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ Ἰνστιτούτου δύναται νὰ προστεθῇ ἐν καιρῷ, καὶ ἀφοῦ τοῦτο ἀνδρωθῇ καὶ ἐξοπλισθῇ διὰ καταλλήλων συνεργατῶν, ἡ καθαρὰ, στατικὴ ἔρευνα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος. Τοῦ τρίτου τούτου σκοποῦ ἀρκούμεθα ἐνταῦθα εἰς ἀπλὴν μνείαν, διότι θὰ ἦτο περιττὴ ἡ λεπτομερειακὴ ἐκθεσις τῶν μορφῶν τῆς φιλολογικῆς καὶ ἀρχαιογνωστικῆς καθόλου ἐπιστημονικῆς δραστηριότητος.

Μέσα ἐκδηλώσεως τῆς δραστηριότητος τοῦ Ἰδρυματος. Ἡ ἐκδήλωσις τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος τοῦ Ἰδρυματος θὰ γίνεται διὰ τε τοῦ προ-

φορικοῦ καὶ τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ συγκεκριμένως διὰ μέσων, οἷα τὰ ἑξῆς :

1) Ὁργάνωσις ἀνθρωπιστικῶν μαθημάτων καὶ διαλέξεων εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰς ἐπαρχίας.

2) Ἰδρυσις Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου μὲ πνευματικὸν περιεχόμενον συναφὲς πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ Ἰδρύματος καὶ μὲ παραρτήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἐπαρχίας.

3) Ἀρθρογραφία εἰς τὸν ἡμερήσιον καὶ περιοδικὸν τύπον μὲ παραπλήσια θέματα.

4) Ἐκδοσις εἰδικοῦ περιοδικοῦ ἀνθρωπιστικῆς παιδείας ὅλων τῶν λαϊκῶν στρωμάτων.

5) Λαϊκαὶ ἐρμηνευτικαὶ ἐκδόσεις ἡ τῶν Ἑλλήνων Κλασσικῶν, ποιητῶν καὶ πεζογράφων, μὲ ἡγγυημένον ἀρχαῖον κείμενον, νεοελληνικὴν μετάφρασιν, σχόλια καὶ εἰσαγωγὴν, ἐκδόσεις ὁρθαὶ μὲν ἐπιστημονικῶς, προσिताὶ ὅμως εἰς κατανόησιν ὑπὸ εὐρύτερων λαϊκῶν στρωμάτων καὶ οἰκονομικῶς ὥσαυτως προσिताὶ εἰς τὸ πολὺ ἀναγνωστικὸν κοινόν.

6) Μικρότερα δημοσιεύματα, ἀναλύοντα καὶ ἐρμηνεύοντα, κατὰ τρόπον ὁρθὸν ἐπιστημονικῶς, σαφεῖ, ἐπαγωγὸν καὶ προσιτὸν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ πολλοῦ κοινοῦ, τὰς σπουδαιότερας μορφάς, ἰδέας καὶ ἀξίας τοῦ πνευματικοῦ, καλλιτεχνικοῦ καὶ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος.

7) Ἀπολογητικὰ δημοσιεύματα τῆς ἀνθρωπιστικῆς κοσμοθεωρίας καὶ κριτικὰ τῶν συγχρόνων μορφῶν τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ οὐμανιστικῆς σκοπιᾶς θεωρουμένου.

8) Συνεργασία καὶ πνευματικαὶ ἐν γένει ἀνταλλαγαὶ μετὰ τῶν Ἰδρυμάτων καὶ Ὁργανώσεων, ἰδίᾳ τῆς ἀλλοδαπῆς, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον διέπεται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Ἰδέαν καὶ τὴν ἀνθρωπιστικὴν πίστιν.

9) Ὁργάνωσις τοπικῶν συνόδων καὶ διεθνῶν συνεδρίων, σχετικῶν μὲ τὰ θέματα τοῦ θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

10) Ἰδρυσις ἀνθρωπιστικῶν σωματείων καὶ συλλόγων τῇ εὐρείᾳ συμμετοχῇ ὅλων τῶν φίλων τῆς Ἑλληνικῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος.

11) Σειρὰ «Ἀθηναϊκῶν» κριτικῶν ἐκδόσεων κειμένων τῶν Ἑλλήνων Κλασσικῶν συγγραφέων. Τὸ ἔργον τοῦτο θὰ εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ μέσα πρὸς πραγμάτων τοῦ τρίτου, τοῦ αὐστηρῶς ἐπιστημονικοῦ σκοποῦ τοῦ Ἰδρύματος. Θὰ ἔχη δὲ ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ ἀπόδοσιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς κριτικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν κλασσικῶν κειμένων, διότι θὰ καταστήσῃ προσιτὴν εἰς τὴν διεθνή φιλολογικὴν κριτικὴν καὶ ἐκδοτικὴν τῶν κειμένων τὴν ἀξιόλογον κριτικὴν καὶ διορθωτικὴν τῆς χειρογράφου παραδόσεως συμβολὴν τῶν

1. Βλ. λεπτομερῶς περὶ τούτων: Κωνστ. Ι. Βουρβέρη, Αἱ λαϊκαὶ ἐκδόσεις τῶν Ἀρχαίων Συγγραφέων. Ἀρθρα τρία ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἡλῖος» τῆς 21ης καὶ 28ης Νοεμβρίου καὶ 5ης Δεκεμβρίου 1953.

Ἑλλήνων φιλολόγων ἀπὸ τοῦ Κοραῆ μέχρι σήμερον, συμβολήν, ἣτις ἢ εἶναι ἐν πολλοῖς ἄγνωστος εἰς τοὺς ξένους ἢ φαίνεται ἄγνωσμένη ἢ δὲν χρησιμοποιεῖται ἐπαρκῶς ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν. Αἱ «Editiones Athenienses» θὰ ἦσαν μία λίαν εὐπρόσδεκτος καὶ σημαντικὴ προσφορὰ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν διεθνή ἀρχαιομάθειαν.

Ἀνεξάρτησία τοῦ Ἰδρύματος. Ἵνα τὸ Ἰδρυμα τῶν Ἑλληνικῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν ἐπιτύχῃ καλύτερον τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας σκοπούς του, πρέπει νὰ μείνῃ διοικητικῶς ἀνεξάρτητον ἀπὸ ἄλλων συναφῶν πνευματικῶν ιδρυμάτων. Τὸ Ἰδρυμα δέον νὰ κατοχυρώσῃ καὶ ἐξασφαλίσῃ ἀρχῇθεν τὴν ἐπιστημονικὴν, διοικητικὴν καὶ οἰκονομικὴν αὐτοτέλειάν του. Θὰ ἀποτελῇ ὄργανισμὸν δημοσίου δικαίου, ὑπαγόμενον διοικητικῶς ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Ἑθνικῆς Παιδείας.

Λαϊκὸν ἔρεισμα τοῦ Ἰδρύματος. Ἐφόσον κυρία ἀποστολὴ τοῦ Ἰδρύματος εἶναι νὰ μετατρέψῃ τὸν ἀνθρωπισμὸν τῶν λογίων καὶ τῶν βιβλίων εἰς ἀνθρωπισμὸν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ζωῆς καὶ εἰς λαϊκὴν παιδείαν, διεπομένην ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ιδέας, πρέπει νὰ ἔχῃ ἄμεσον καὶ ὀργανικὴν ἐπαφὴν μὲ τὸν Λαὸν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ εὐρὺ λαϊκὸν ἔρεισμα ὁμοφρόνων καὶ ὁμοπίστων, διαρκῶς ἐπεκτενιζόμενον καὶ ἐδραιούμενον. Μία συσσωμάτωσις καὶ ἑνώσις εἰς ἀδελφότητα καὶ συλλόγους τῶν φίλων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν πιστῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἡμπορεῖ νὰ θεμελιώσῃ διὰ τῆς ἀμοιβαίότητος περισσότερον τὴν κοινὴν ἀνθρωπιστικὴν πίστιν, νὰ ἀμυνθῇ ἀποτελεσματικώτερον κατ' ἀναποφύκτων ἐμφανῶν ἢ ἀφανῶν ἀντιδράσεων καὶ νὰ καλλιεργήσῃ εὐρύτερον τὸν ἐθνοϋσιασμὸν καὶ τὸν ἔρωτα τῆς Ἑλληνικῆς μορφῆς καὶ ιδέας.

Αἱ λεπτομέρειαι τῆς διοικητικῆς ὁργανώσεως καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ Ἰδρύματος θὰ περιληφθοῦν εἰς κανονισμὸν ἢ ὀργανισμὸν αὐτοῦ, κυρωθόμενον διὰ νόμου καὶ περιλαμβάνοντα διατάξεις, μὴ ἀποκλινούσας τῶν ἀνωτέρω χαραχθεισῶν γενικῶν κατευθυντηρίων γραμμῶν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἐπέκτασις τῆς Ἰδέας τοῦ Ἰδρύματος καὶ εἰς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ κατὰ πρῶτον πραγματοποιήσις καὶ ἐφαρμογὴ τῆς ιδέας τοῦ Ἰδρύματος ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι αὐτονόητος. Ἡ ἐπέκτασις ὅμως τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ιδέας ταύτας εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ κατὰ τὸν W. Jaeger «ἑλληνοκεντρικοῦ πολιτιστικοῦ κύκλου» θὰ καταστῇ ἀναγκαία, ἐφόσον ἡ μὲν ἀνθρωπιστικὴ κοσμοθεωρία ἀποτελεῖ πολύτιμον ἰδεολογικὸν στήριγμα τῆς συγχρόνου πολιτικῆς, οἱ δὲ λαοὶ τοῦ εἰρημένου κύκλου ἀναζητοῦν μετὰ τὸν πόλεμον, τόσον κατὰ χώρας, ὅσον καὶ

διὰ τῶν διεθνῶν συνεδρίων κλασσικῶν σπουδῶν, τὴν κλασσικὴν ὑφὴν τοῦ πολιτισμοῦ των, καὶ δὴ καὶ τὰ κοινὰ πολιτιστικά των γνωρίσματα, τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὴν κοινὴν πνευματικὴν καταγωγὴν των καὶ συγγένειαν. Ταῦτα δὲ τὰ εἰς τὴν πνευματικὴν ἑλληνογένειαν τῶν λαῶν αὐτῶν ὀφειλόμενα κοινὰ πολιτιστικά στοιχεῖα εἶναι καὶ τὰ μονιμωτέρας διαρκείας συνδετικά μέσα τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοεθνίας καὶ τὰ σταθερώτερα στηρίγματα τῶν κοινῶν πολιτικῶν καὶ πνευματικῶν σκοπῶν.

Ἡ ἰδέα τοῦ Ἰδρύματος ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν ἔχει ὅλα τὰ ἱστορικὰ δικαιώματα νὰ καταστῇ μία ἀπὸ τὰς βασικωτέρας πνευματικὰς ἐπιδιώξεις τῆς Εὐρώπης καί, γενικώτερον, μία ἀπὸ τὰς προσεχεστέρας πραγματοποιήσεις τοῦ μεταπολεμικοῦ Κόσμου.

ΚΩΝΣΤ. Ι. ΒΟΥΡΒΕΡΗΣ